

PREMA ZAJEDNIČKOM KALEŽU

Izveštaj Mons. Eleuterija Fortini o značajnoj proslavi u crkvi sv. Jurja na Fanaru (Carigrad) delegacija katoličke i pravoslavne Crkve u povodu 10. obljetnice susreta Pavla VI. i Atanagore I. kad su obe Crkve dokinule međusobne ekskomunikacije. Izveštaj je objavljen u »L' Oservatore Romano«, od 24. XII. 1975., a preveo ga za SB O. Martin Kirigin.
— Nap. ur.

Nastojanje da se poduzme sve potrebno kako bi se postiglo zajedničko učešće na kaležu u jedinstvu — to je oznaka ovog fanarskog slavlja o 10. godišnjici bratskog čina kojim su rimska i carigradska Crkva odlučile oduzeti iz crkvenog života davne odluke o izopćenju i predati ih zaboravu. Zasada se to nastojanje ostvaruje ustanovljenjem novih sredstava za dijalog: dviju studijskih i radnih komisija.

Slavlje se u crkvi sv. Jurja na Fanaru obavilo usporedno i istodobno s onim što ga je 14. prosinca obavio Sv. Otac u Rimu. Prisustvovala mu je posebna katolička delegacija, predvođena kard. Koradom Ursi, napuljskim nadbiskupom, s članovima: Mons. Pierre Dubois, apostolski vikar u Istanbulu, preč. Dom Rembert Weaklañs OSB, opat primas benediktinaca, i Mons. Eleuterij Fortino od istočne sekcije Sekretarijata za sjedinjenje kršćana.

Slavlje je održano u istoj crkvi gdje je pred deset godina provedeno ukinuće izopćenja i gdje je u srpnju god. 1967. bio primljen Sv. Otac Pavao VI. kad je posjetio patrijarha Atenagoru.

Delegacija je dopraćena u crkvu pri kraju službe »orthos« (matutin) dok su korovi pjevali doksologiju »Te Deum«. Slijedilo je euharistijsko slavlje uz prisustvo članova Svetog sinoda. Na kraju su naizmjenice govorili kard. Ursi i ekum. patrijarha.

Predvodnik je kat. delegacije podsjetio na crkveni čin od 7. prosinca 1965. i protumačio njegovo značenje. Zatim je uputio slijedeći pozdrav: »U ovoj mi je tako povoljnoj prigodi pružena čast i radost da Vašoj Svetosti izručim pozdrav Njegove Svetosti Pavla VI. i da u ime čitave katoličke zajednice izrazim vrlo žive osjećaje usrdnog cijenjenja i poštovanja prema osobi Vaše Svetosti, a tako i prema carigradskoj Crkvi i čitavom pravoslavlju kojemu je Vaša Svetost najviši predstavnik. Ujedno izražavam vruću želju svih naših vjernika da odnosi između naših Crkava postanu sve uži kako bi se što prije omogućilo da sjedinjeni slavimo Euharistiju i tako u radosti čekamo Gospodnji povratak.«

Učinjeni su veliki koraci

Pod tim se vidikom kard. Ursi osvrnuo »na velike korake koji su već obavljani«. Ustvrdio je: »Sada je mnogo jasnija svijest da između katoličke i pravoslavne Crkve postoji zajednica, iako još nesavršena, ipak »skoro potpuna (quasi piena)« kako ju je naumice označio Sv. Otac Pavao VI. Ta zajednica proizlazi od istoga kršćanskog poziva, hrane je isti sakramenti, posebno onaj svećenički koji slavi istu Euharistiju, jedinu Gospodnju žrtvu, i isto biskupstvo primljeno

od apostolâ sa svrhom da se Dobra vijest naviješta svakom stvorenju. Zatim je nama, pročišćena srca i mirnije misli, Vatik. sabor otkrio da su se Crkve Istoka i Zapada kroz čitavo tisućljeće osjećale kao sestre, »sjedinjene u bratskoj zajednici vjere i sakramentalnog života«, iako su kroz vjekove živjele vlastitim životom (»Unitatis redintegratio« br. 14) duhovnosti, discipline, liturgije i teologije. Iznova hoćemo da uspostavimo taj skladan život i da ga promičemo do punog zajedništva.«

Zatim je kardinal naveo kako u odnosima između katoličke Crkve i pravoslavnih Crkava nastaje novo doba: »Danas s radošću ističemo da se otvara nova epoha bolje strukturiranih odnosa koji će sigurno omogućiti da se naprave odlučni koraci kako bi se nadvladale razlike i poteškoće koje se još suprotstavljaju da se postigne potpuno zajedništvo. Katolička je Crkva s radošću prihvatila prijedlog da se stvore nova pomagala dijaloga i spremna je to isto učiniti, jer smo duboko uvjereni da će nas iskren i bratski razgovor dovesti do toga da između naših Crkava uspostavimo puno zajedništvo na čvrst i siguran način.«

Kard. Ursi je također jasno iznio stav koji nas mora nadahnjivati u traženju jedinstva. Kazao je: »Stoga na prvo mjesto stavljamo slušanje Božje riječi. Sav se naš trud u ponovnom iznalaženju punog jedinstva sastoji u tome da se stavimo u Kristovo prisustvo i da nastojimo konkretno upoznati njegovu volju i tako ostvariti njegov izvoran nacrt Crkve koja je njegova, isključivo njegova.«

Na kraju je kardinal rekao kako mu je čast da može izručiti poruku koju je Sv. Otac upravio ekumenskom patrijarhu. Slijedilo je čitanje papine poruke, najprije Mons. Dubois francuski i zatim Mons. Fortino grčki.

Poruka je već objavljena u ovom dnevniku a posebno je izrazila volju kat. Crkve da traži sve putove »kako bi se u ljubavi nastavio dijalog o istini, kao i spremnost da se ustanove pomagala za taj dijalog. Na taj način — u ljubavi, u međusobnom povjerenju, u izmjeničnom poštovanju, vođeni jedinom željom da služimo jednoj svetoj Kristovoj Crkvi — bolje će se osvijetliti sve ono od čega naše Crkve žive zajedno. Nadalje će se imati mogućnost da se bratski raspravlja i mudro svlada poteškoće koje nam još priječe da skupa slavimo Gospodnju Euharistiju.«

Govor patrijarha Dimitrija I.

Kad je pročitana poruka Sv. Oca, održao je svoj govor na grčkom jeziku patrijarha Dimitrije I. Istaknuo je važnost čina kojim su skinuta izopćenja i patrijarha je to označio kao »primjer na koji se nov, crkveni i teološki, način ima pristupiti pitanju jedinstva Crkava« i ujedno pozvao da se u potpunosti istraži značenje toga čina. Kazao je: »Svi smo pozvani da ispitujemo i ocijenimo mnogostruke razmjere toga povijesnog događaja.«

Prelazeći na razmatranje budućnosti patrijarha je ustvrdio da nas »sasma konkretan teološki dijalog između naših Crkava potiče da idemo prema novom i pozitivnijem razvoju«. Zatim je saopćio »da su pravoslavne Crkve odlučile ustanoviti posebnu međupravoslavnu teološku komisiju i da će ta imati odgovornost i dužnost da na svepravoslavnoj razini proučava spremanje svih pojedinih teološkog dijaloga s Rimom.« Tu je patrijarha protumačio kako je došlo do toga novog koraka.

Rekao je: »Već od mnogo vremena i po vlastitoj inicijativi uzeli smo za cilj da pomoću Parakleta ostvarimo tu odluku. Uz svoju odgovornost, kao glava prve Crkve u pravoslavlju, pokrenuli smo poznati određeni postupak s namjerom da se postigne jednodušna odluka sestrinskih pravoslavnih Crkava. Iskreno se radujemo što je pravoslavlje donijelo tu odluku jednodušno.«

U vezi s teološkim dijalogom, »ne ulazeći u određivanje njegova okvira i njegovih tema«, patrijarha je natuknuo s jedne strane potrebu da se raspravlja i nadvlada svako moguće razilaženje. S druge strane je istaknuo nužnost da se služi suvremenom čovjeku i stoga naumice »uzme u razmišljanje ne samo crkveni sadržaj toga dijaloga nego i njegove antropološke razmjere«.

Na pitanje kako će teći teološki dijalog ekumenski je patrijarha odgovorio: »To je u Božjim rukama. Ipak smo sigurni da s obje strane neće u tom razgovaranju manjkati dobra volja, sistematsko teološko istraživanje i studij, uspoređivanje u iskrenosti i objektivnosti. Svjesni smo kako dokinuće izopćenja nije značilo da su nestale i razlike te da je prevladana dioba na tijelu Crkve. Još postoje razlike na polju dogme, crkvenog učenja, kanonskog reda i bogoslužja. Isto tako postoje povijesno-kanonske zapreke jedinstvu. S obje strane još uvijek ima crkvenih razlikovanja. Još nije ostvareno sakramentalno jedinstvo. Ono će bez sumnje okruniti konačno sjedinjenje obiju Crkava. Teološki dakle dijalog treba odgovoriti na sva ta pitanja.«

Dijalog nadalje mora imati pred očima suvremenog čovjeka i njegovo konkretno povjesno stanje. S druge strane, taj dijalog ne može a da se ne usmjeri i prema velikim problemima čovjeka našeg vremena. Više nego ikada usredotočiti ustrajnu pažnju na aktualne probleme — to treba biti zajedničko služenje naših sestrinskih Crkava i time svjedočiti za jednoga i istoga našega Gospodina te pokazati da njemu obje služe.

Sjedinjavanje naših Crkava napreduje usred svih naših teoloških, kanonskih, pravnih i drugih razlika koje svakako treba prevladati, i to u prilog objavljene Istine. Dijalog bez ikakve sumnje mora poslužiti toj Istini. Sigurno je da služeći istini služimo i samom jedinstvu. No služeći istini i jedinstvu mi ni na kakav način ne smijemo ne voditi računa o čovjeku. Bilo bi to kao da tražimo razjediniti dvije stvarnosti: Crkvu i njezine udove. Ne možemo ni zamisliti kako bi bilo moguće raspravljati o sjedinjenju naših Crkava a da se ne osvrnemo na naše vjernike koje danas muči tjeskoba odijeljenosti i neslaganja. Moramo voditi računa o opasnosti koja sve više nastoji smanjivati, rušiti i čak posve uništiti Crkve, i to u svijetu koji se tako naglo dekristijanizira i sekularizira te se okreće najnazadnijim i najrazornijim ideologijama.«

Posjet Niceji

Na kraju patrijarhova govora slijedio je usred crkve zagrljaj između njega i katoličke delegacije. Na izlasku iz crkve s vrha stepeništa patrijaršije skupa su patrijarha i kardinal blagoslovili mnoštvo koje je dugo odobravalo.

Kroz tri dana što ih je delegacija provela u Istanbulu patrijarha ju je primio tri puta u svojem studiju. U nedjelju je popodne kat. delegacija pod vodstvom kard. Ursi posjetila crkvu sv. Sofije, sada muzej, gdje je god. 1054. kard. Umberto na oltaru ostavio izopćenje patrijarhe Cerularija i njegova sinoda. Sutradan je delegacija otišla u samostan gdje je pokopan patrijarha Atenagora I, čijim je nadahnućem pred deset godina izvršen crkveni čin kojim su skinuta izopćenja. Na grob su mu položili kitu cvijeća i obavili molitvu za pokojne.

Slijedećeg je dana delegacija sa službenom pratnjom otputovala u Niceju, sadašnji Iznik, gdje je održan prvi i sedmi ekumenski sabor, posljednji što su ga priredili skupa katolici i pravoslavni. Na ostacima crkve sv. Sofije, u kojoj je vijećao taj sabor, delegacija je latinski recitirala nicejsko-carigradsku ispovijed vjere, a predstavnici su ekumenskog patrijarha to isto učinili u originalnoj grčkoj redakciji. To je hodočašće u Niceju tvorilo vrlo snažan i simboličan trenutak na putu što ga treba skupa učiniti prema zajedničkoj ispovijesti vjere.

Za vrijeme svoga boravka u Istanbulu delegacija je posjetila također i armensko-pravoslavnog patrijarha, biskupe i katoličku zajednicu u tom gradu.

Neposredno prije povratka iz Istanbula u Rim delegacija je bila primljena od ekumenskog patrijarha u oproštajnu audijenciju. Bilo je to nakon tri bogata dana, proživljena u duhu bratske srdačnosti, puna uzbuđenjima i prožeta nadom i molitvom.

Kard. Ursi je zahvalio za velikodušnu gostoljubivost, nadasve za onu nutarnju, za gostoljubivost srca, kakva je iskazana delegaciji. Još je jednom spomenuo značenje tih međusobnih delegacija i ustanovljenje komisija za dijalog kao početak nove faze u našim odnosima.

Patrijarha je izrazio svoje »veliko zadovoljstvo« za sve što se dogodilo i zahvalio kardinalu i čitavoj delegaciji. Tumačeći odnose između pravoslavne i katoličke Crkve poslužio se slikovitom grčkom poslovicom: »Voda je već u kanalu i teče.« Zaključio je: »Ne znamo kako dugačak je kanal, ali znamo kamo vodi: vodi k zajedničkom kaležu i ka koncelebraciji. Nadamo se i želimo da kanal bude kratak, što neka nam udijeli Gospod!«

Mons. Elenterij Fortini

* * *

»Osservatore romano« od 6. I. 1976. donio je i ovu službenu izjavu ekumenskog patrijarha Dimitrija I:

»Nitko, bio kršćanin ili ne, mnogo manje ja kao ekumenski patrijarha, ne može a da na najdublji način ne cijeni izraz i spontani čin Njegove Svetosti rimskog biskupa Pavla VI. — čin kome slična nema u povijesti Crkve — kad se na kraju misnog slavlja prignuo i poljubio nogu našem predstavniku, kalcedonskom metropoliti Melitonu, koji je u onom času predstavljao čitavo pravoslavlje.

Ovaj veliki čin Njegove Svetosti označujemo kao nastavak predaje biskupa, otaca nepodijeljene Crkve, koji su pomoću poniznosti izveli vrlo velika djela.

Tim je izrazom vrlo poštovani i nama veoma dragi brat, rimski papa Pavao VI., nadvisio sam sebe te Crkvi i svijetu pokazao tko je i tko može biti kršćanski biskup, i nadasve prvi biskup kršćanstva, tj. snaga pomirenja i sjedinjenja Crkve i svijeta.«

STUDII BIBLICI FRANCISCANI

Liber annuus XXIV (1974), Franciscan Pres Printing Press, Jerusalem 1974, str. 392.

Pred nama je po redu 24. zbornik radova Franjevačkog biblijskog instituta u Jeruzalemu. Prilozi su s arheološkog, egzegetskog i lingvističkog područja iz SZ i NZ. Pisci su: B. Bagatti, L. Cignelli, S. Loffreda, E. Pax i drugi. Radove donosimo po redu.

Poznati arheolog P. Virgilio Corbo donosi rezultat svojih istraživanja na otkapanju ruševina crkve u Magdali (1971—73) zajedno sa P. S. Loffreda. G. 1970. zemljište je Magdale prešlo pod samostan u Kafarnaumu. Početkom stoljeća R. Lendle predbacio je starješini samostana da je on kriv što je poljodjelskim radovima uništio mozaik, lijep kao onaj u Madabi (6. st.). Iskapanjima je to opovrgnuto. Nađeni su naime mozaici s motivima križeva, ljsaka od riba i cvjetova. Opisane su također zgrade rimskog grada kao i stup s kapitelom mini-sinagoge u Magdali te tragovi rimske ceste.

M. Miguens OFM u opsežnom članku razvija raznolika značenja glagola »stvoriti«: »BR' and Creation in Old Testament«, najprije u SZ a zatim njegov odjek u NZ. Pod stvaranjem, prema autoru, u hebrejskom SZ treba shvatiti sve ono što Bog čini sam, izravno, iznad čovjekovih mogućnosti i iščekivanja.

I same promjene u povijesti, nove političke, religijske, čak i ekonomske situacije, novo nebo i nova zemlja (»u kojima prebiva pravda«), »novo srce« u čovjeku — Božja su stvaranja (str. 68). U tom svjetlu Pavao može govoriti o kršćanskom događaju (event) kao »novom stvorenju« (2 Kor 5, 17; Gal 6, 15), 'stvorenj' u Kristu Isusu« (Ef 2, 10. 15), ili o »novom čovjeku, stvorenu u pravедnosti i svetosti« (Ef 4, 24; usp. Kol 3, 10). Tako se činjenica da je čitav svemir bio 'stvoren u Kristu' ukazuje u novoj perspektivi. U vezi s tim pisac navodi K. Bartha koji veli:

»Izraelski specifični termin da izrazi stvaranje 'bara', jednako se upotrebljava za sačuvanje svijeta kao i izraelskog naroda.« U tom smislu moglo bi se reći da je stvaranje sadašnja aktivnost. Stvaranje je Božja neprekidna postepena borba protiv sila rušenja (Prenter R.). Ovaj pogled »stvaranja« ustanovljuje prirodni i nužni kontinuitet Božje aktivnosti u povijesti, i jedinstvo Božjeg nacrtu u njegovu postupanju s kozmosom i sa čovjekom da podigne svoje stvorove putem pravoga otkupljenja — proslave (str. 69).

Fra Gabriel Maria Allegra OFM (Studium Biblicum Hong Kong) u prilogu »*Quid circa cosmogoniam sinicam erui possit ex poemate 'Quaestiones caelestes' a Ciu Yuan Composito*«. Ciu Yuan se ubraja među najodličnije proroke Kine. Pisac donosi usporedbe njegovih siloge-pjesme. Pisac tvrdi da se ni Kinezi nisu dovinuli do ideje stvaranja kao što nisu ni Grci i Rimljani. Tek kod nekih primitivnih plemena sačuvan je do naših vremena pojam stvaranja, ili još bolje, vijest o proizvađanju ili porijeklu svih stvari od nekog vrhovnog bića Piscu je na srcu da »Krista donesemo Kini a Kinu Kristu« (L. Lebbe).

Angelo P. O'Hagan OFM u oduljoj raspravi »*The Martyr in the Fourth Book of Maccabees*« donosi značenje mučenika u 4. Mak. knjizi, koja je vršila veliki upliv na kasniju literaturu. On dolazi do zaključka: U spisima nastalim između dvaju Zavjeta kao i u SZ neki su se razredi ljudi isticali između svojih drugova, kao pozvani od Boga da djeluju kao posrednici pred njim. Takvi su ljudi: prorok, kralj i svećenik. Međutim, osim zagonetnog Sluge Patnika iz Izaije, Stari je zavjet pružio malo teologije posredništva putem patnje. Za teologiju pomirenja u NZ moglo bi se pomisliti da se pojavila čudesno u nekom vacuumu. Knjiga, sada nazvana 4. Mak., međutim, pruža svjedočanstvo da tu nije bilo vacuuma. Teologija posrednika je bila vrlo živa između dvaju Zavjeta; to je bilo doba kad su Božja transcendentnost i jedinstvenost pojedinca sve više i više zaokupljali židovsku misao (str. 119). »Funkcije mučenika ticale su se Boga i čovjeka. Mučenik je bio čovjek napose; svojom smrću on je najednom bio najradikalnije integriran, u cjelinu ljudske patnje i zla, a ipak, ođjeljen za Boga, njegova je smrt usljedila u posredničkom svijetu sakralne sfere« (str. 120).

Da je smrt nekog čovjeka mogla pomiriti pred Bogom kao zadovoljština za krivicu nekog drugog bilo je nadaleko rašireno uvjerenje od rabinskog centra kasnijeg židovstva.

Slijede članci *P. Virginija Ravanelli*: »*La testimonianza di Stefano su Jesu Cristo*« (121—141) i *P. Stanislava Loffreda*: »*La tomba No 3 presso Le Suore della Nigrizia à Betania*«. P. S. Loffreda daje izvještaj o grobu koji je 7. siječnja 1974. pronađen u Betaniji, u vlasništvu Suore della Nigrizia, s keramikom, koja ide od dominacije Hiksosa (1730—1500) do početka novog brončanog doba (IV. st.). Imade osim toga i predmeta od kovine kao i skarabeja.

B. Bagtti opisuje pronalazak jednog oslikanog groba na Maslinskom Brđu »*Ritrovamento di una tomba sull'Oliveto*«. Grob je oslikan pticama kao što su fazan, jarebica, paun, potrk. Osim toga što hebrejske slikarije u katakombama u Rimu imaju također paune i evjetove, autor zaključuje da je grob pripadao nekoj obitelji hebrejskog panja (ceppo). Autor ne isključuje mogućnost da su članovi obitelji bili kršćani, jer su motivi bili upotrebljavani i od kršćana (grožđe, paunovi, cvijeće). Pisac stavlja grob u 2—3. st.

Dok *Lorenzo Vigano* razlaže razna značenja Božjeg naslova *Marom* (Uzvišeni) (str. 188—201), dotle *Alberto Prodromo OFM* obrađuje grob kraljice Melisende u crkvi Marijina Uznesenja u Getsemaniju. Melisenda je bila majka Baldvina III, umrla 11. rujna 1161, a pokopana u bazilici Uznesenja. O njoj piše *Gullielmus Tyrensis* u *Historia rerum in partibus transmarinis*, Lib. XVIII Cap. XXXII (str. 202—226).

U opsežnoj raspravi »*Ascalon e Maiuma di Ascalon*« (str. 227—264) *B. Bagatti* pretresa pitanje da li su dva lokaliteta Ascalon i Maiuma di Ascalon što se spominju tek u 6. st. u crkvenim vrelima ili su to dva naziva jedne te iste stvari. Odmah na početku postavlja tezu da arheologija nije iznijela na svjetlo nijedan valjani dokaz u prilog mišljenju da se radi o dvama lokalitetima (gradovima). Pitanje rješava tako da je Ascalon bio centar grada, bolje utvrđen, dok se grad postepeno širio izvan zidina. Maiuma bi po njegovu mišljenju bio jugozapadni predjel Ascalona, koji je u 6. st. postao toliko velik da je zahtijevao posebnog biskupa. Rasprava je popraćena mnogim slikama brojnih lučkih zidina, ulomaka, pilastara, stupova, posebno kapitela, kao i slikama ruševina bazilike u Barnea, s posvetnim natpisima na podu s mozaicima kao i ostacima crkvene kronike. Na Nicejskom koncilu 325. g. bio je, za sada prvi poznati, biskup Ascalona Sabin, zatim Longin. Odatle su biskupi dolazili i na kasnije druge sabore; Auksencije 381. god. u Carigradu, Jovinius 414. na saboru u Lidi. Ascalon je inače zabilježen i na geografskom mozaiku Madabe (6. st.).

P. E. Testa u raspravi »*Lo schema letterario sulla distruzione del tempio di Gerusalemme*« (str. 265—316). Ta shema po njemu razvija sedam zajedničkih tema: Pravednici napuštaju Jeruzalem koji su zaštićivali svojim djelima i molitvama. S neba silazi anđeo rušitelj, načini proboj na zidu, zove neprijatelje da uđu u sveto Prebivalište, već napušteno i od anđela čuvara. Neka se oni ne diče što su brzo osvojili grad, jer grad nije pao na udar njihove sile, već stoga što ga je narod božji okaljao svojim grijesima. Zacijelo, oni mogu lako opsjedati grad koji je pao jer s 4 strane se vinuše 4 anđela koji potpališe vatru. Videći kako se sve ruši, veliki svećenik povraća ključeve hrama, koje sam nije umio čuvati i dade se ubiti blizu oltara. S druge strane leviti, vidjevši da je Božje prebivalište profanirano, uzeše sveto posuđe i muzička oruđa i dijelom ga posakrivaše, a dijelom ga baciše u oganj da bude spaljeno. Djevice, dodijeljene za tkanje svetoga ruha, baciše se sa svim svojim tkaninama u oganj. Prema Josipu Flaviju (Žid. rat, VI, V, 2) bilo je 6.000 žena i djece i ne preostade ništa drugo nego dizati k nebu uzdisaje i tužaljke puka, koji su se bili sklonili na sveto mjesto, potaknuti od jednog lažnog proroka.

U obradi ovih 7 podnaslova pisac upotrebljava apokrifnu literaturu, palestinski Targum, Josipa Fl., kao i najranije crkvene pisce, Melitona, Jeronima, Epifanija, Tertulijana i druge. Govoreći o tužaljka pisac spominje i farizejsku skupinu »Abelej Cion« (Naricatelji Siona) — bratstvo koje se održalo sve do srednjega vijeka. Na godišnjicu porušenja svetoga grada obavljali su tužaljke, pokorničke čine i razne obrede. 9 ab-a činio se dvostruki spomen dvaju porušenja koja se dogodiše 587. pr. Kr. i 70. p. Kr. Drugi potencijalni post bio je 17. tamuz-a, u spomen kada je Mojsije razbio ploče Zakona, kad su bili porušeni zidovi g. 587. pr. Kr.; paljenje Zakona, podizanje Hadrijanova konjičkog kipa u svetoj ogradi i prestanak žrtve tamid, poslije 135. p. Kr.

Dermot Cox OFM (Roma) donosi članak »*Reason in Revolt: The poetic Dialogues in the Book of Job*« (str. 317—328). Pisac na Jobove gubitke primjenjuje citat Camusova »Mita o Sifizu«: »Svijet koji se dade objasniti umovanjem, ma kako ono bilo pogrešno, blizak nam je svijet. Ali u jednom univerzumu, iznenada lišen iluzija i jasnoća, čovjek se osjeća strancem. On je neizlječiv odbačenik, budući da je lišen uspomena na izgubljeni zavičaj do te mjere da više nema nade da će se povratiti u obećanu zemlju.«

Job je takav. Svijet oko njega je naglo srušen. Stara običajna ljestvica vrednota, koje se nekoć držalo, iščezla je s dobrostanjem što ga je on zaslužio

njihovim vršenjem (pogl. 29—31). Budućnost ne pruža nadu osim nade u skorbu smrt (3, 6 i 7). Sve što mu ostade jest sadašnja muka. Na ovoj je mucu dodan još jedan navoj na vijku, vjera u pravednoga Boga. Ako ne postoji Bog, kako ga Job pozna, onda bi bilo moguće nekoliko rješenja (usp. 10, 3—5). Ali Bog postoji, Bog je pravedan. Oko ovih dvaju polova — pravedni Bog i pravednik u mucu — odvija se drama apsurdna što je imamo u Jobovoj knjizi. Podnaslovi su: Postavljanje pozornice, Jobovo poimanje čovjekove situacije, njegovo poimanje kozmosa, Božja šutnja, Jobova situacija, Jobovo reagiranje na njegovu situaciju. Pisac dolazi do zaključka: »Zaista, opstojnost je nepromjenjiva činjenica za sve. Čovjek po svojoj naravi, mora učiti kako da proživi svoju situaciju dok ne umre, ma kakav njegov položaj bio. On mora prihvatiti opstojnost, i na taj način mora upotrebiti i transformirati ono što ima — a ne pokušavati biti Bog, ne otklanjajući obaveze nego prihvaćajući situaciju sa strpljivošću. Čovjek ne može stavljati u pitanje egzistenciju, to je činjenica koju on mora prihvatiti. Ovo je prihvaćanje polazište autentične egzistencije.

Poslije članka P. Lina Cignelli-ja OFM »L'exegesi di Giovanni 14, 28 nella Gallia del secolo IV« (str. 329—358), vrlo je zanimljiv prilog P. E. Pax-a OFM »Versuch über Paulus«. To je u stvari predavanje koje je održano na talijanskom i na njemačkom jeziku pred raznolikim intelektualcima-laicima g. 1974. u Jeruzalemu i Haifi.

Na početku svog predavanja P. Paux donosi najnovije komentare Pavlovih poslanica kao i biografske rasprave na njemačkom jeziku. Pisac zapaža da se o Pavlu kao čovjeku malo govori a na Istoku, izuzevši Damask, malo i štuje u usporedbi sa Zapadom, gdje se mnogo više štuje.

Nakon što se pisac osvrnuo na fenomen Pavlova obraćenja i na centralnu misao njegovih poslanica: Krist raspeti i uskrsli, on posebno govori o Pavlu kao čovjeku, o njegovim ljudskim karakteristikama: dinamičnost, prijateljstvo, narodnost. Upravo zbog te teme članak djeluje vrlo osvježavajuće.

»O Pavlu je teško pisati«, zaključuje pisac. S koje god strane mi k njemu prišli, uvijek će ostati tajanstvena jezgra u koju je nemoguće prodrijeti. Konačni razlog je tome čas obraćenja kod Damaska kojim je Pavao obilježen. Zbog toga brojni, a ponekad suprotni, sudovi o njemu. On je »drugi« na Istoku nego na Zapadu, gdje je sa svojim mučeništvom i svojim grobom stekao, tako reći, zavičajno pravo i time stupio s Petrom u najužu vezu. Njegova je teologija upravo na Zapadu našla veliki odjek. P. E. Pax je najavio svoju novu knjigu o sv. Pavlu pod naslovom »In the Footsteps of S. Paul.«

Sve u svemu, Zbornik svjedoči o neumornom radu profesorâ Franjevačkog biblijskog studija u Jeruzalemu na arheološkom, egzegetskom i lingvističkom području. Prilozi su obogaćenje biblijske znanosti. To opsežno područje uvijek ponovo izaziva istraživače i učenjake.

O. F. Carev

PRIGOVOR NA TEKST SPROVODNOG OBRASCA

Kad idem ulicom i čujem za sobom podrugljivo dobacivanje neotesanaca: »pop, pop« mnogo mi je lakše nego kad čitam na pogrebu sprovodni obrazac. Pred neotesancima se naime ne stidim svoga poziva, ali se pred ljudima stidim onih nerazumljivih fraza, kojih je pun obrazac.

Evo nešto od toga: 1. *Psalmi* su puni nama nerazumljivih ili čak smiješnih pjesničkih slika, koje nikako ne spadaju u ovako tužan i ozbiljan čas, npr.: »Tvoj štap i palica tvoja utjeha su meni«; ili »uljem mi glavu mažeš, čaša se moja prelijeva.« Neka bude ovo dosta, da ne nabrajam više. Nisu psalmi pisani za naše pogrebe. Ako se već hoće nešto ljudima reći riječima psalama, neka se izaberu riječi i rečenice koje su za to prikladne i neka se od njih sastavi psalam. Zašto ne?

2. *Molitve*: »... uvedi je u prostranstva svjetlosti i mira...« Učili su nas u dogmatici da postoji Bog, vječni život, vječno blaženstvo, a za »prostranstva« nisam nikad čuo. Ta riječ prije asocijativno budi u nama pojam indijanskih »vječnih lovišta«, nego vječnog blaženstva (kršćanskog!). Onda: »... daruj mu mjesto osvježenja, svjetlosti i mira.« Koliko god se ovi izrazi mogu i vjerski primijeniti mi ih nismo nikad čuli ni na vjeronauku, ni na propovijedi, da bismo na njih kao na vjerske navikli, ali smo ih toliko puta čuli na TV reklama: svjetle, sunčane plaže, mir, daleko od gradske buke, osvježujuća pića.

3. *Uskrsnuće*: nespretno je u molitvama upletena riječ »uskrsnuće«. Prvo: nitko pravo ne zna u čemu će se sastojati naše uskrsnuće tijela (ako netko zna neka nam rekne), a drugo: ljudima spominjati uskrsnuće tijela nad grobom, gdje svi vide da se tijelo raspada i da ga potpuno nestaje — to je više nego neukusno. Je li naša vjera fanatička ili realistička? Da li mi kad vidimo crno moramo reći bijelo? Reći će netko: »A što je sa svetopisamskim tekstovima o uskrsnuću tijela?« Iskreno govoreći: volio bih da nisu nikad napisani, i bio bih i bez njih dovoljno utješeno poradi zemaljskih muka i činjenice smrti samim duhovnim ulaskom u nebesko blaženstvo. A kad su već zapisani neću ih spominjati tamo gdje neprikladno zvuče, niti kome donose utjehu. Kome je od vjernika stalo do uskrsnuća tijela, ali do vječnog blaženstva jest. A blaženstvo je moguće i bez tijela. Ili nije? Da se razumijemo: nisam protiv »uskrsnuća tijela«, nego protiv onako sastavljenih pogrebnih molitava. Hoću reći: molitve su previše materijalno, zemaljski izrečene, i samo uz veliki duhovni napor može ih se razumjeti onako kako su to željeli sastavljači.

4. *Blagoslov groba*: »Gospodine Isuse Kriste! Ti si tri dana počivao u grobu i tako posvetio grobove svih koji u te vjeruju« — ovdje riječi sile čovjeka da shvati »materijalni grob — zemlju«, a hoće li nepokopani u grob (zemlju, kameni grob) uskrsnuti ili neće?

»Otada ova počivališta ljudskih tijela bude i nadu u uskrsnuće.« Zašto: jer je »posvetio«, ili jer je »uskrsnuo«? A to se iz riječi, da će uskrsnuti ljudska tijela zato jer je Krist »uskrsnuo«, ne vidi. Tu je rupa u stilu kakvu čine djeca u osnovnoj školi kad pišu zadaće.

Ista molitva dalje: »Podaj milostivo, da tvoj sluga u ovom grobu počiva snom (san je za sve nas besvjesno stanje!) mira do onoga dana kad ga ti, koji si Uskrsnuće i Život, uskrisiš i obasjaš te u sjaju tvoga lica u nebu ugleda svjetlost vječnu.« Ovdje je naglasak na »do onoga dana« kao da je Sudnji dan najglavnija točka prekogrobnog života. »... te u sjaju tvoga lica u nebu ugleda« — kao da do Sudnjega dana neće blaženici u nebu ništa gledati, nego će u »ovom grobu počivati snom mira.« I onda: »svjetlost vječnu« — ljudi su više puta čuli za »polarnu svjetlost«, negoli za »vječnu«. I ne kaže li apostol Pavao: »... jer gledat ćemo ga kao što jest...«, a ne da gledamo »svjetlost«?

Moglo bi se još štošta reći, ali neka bude dosta! Nego me muči ovo: nekima je u Crkvi dužnost, jer su liturgičari, profesori, doktori, da se brinu za sastavljanje obreda bilo da sami sastavljaju, bilo da upozoravaju ili naknadno kritiziraju kako bi se popravilo. A ovdje kao da je sve u najboljem redu.

I tvoje će riječi, pope, i dalje biti ljudima na groblju crne i nerazumljive kao što si im i ti sam svojom pojavom dalek i nerazumljiv. Vivat Academia, vivant professores!

Ignac Čižmešija, kapelan
Rijeka

Zahvaljujemo vel. Ignacu Č. na iskrenom iznošenju poteškoća s kojima se susreće kod vođenja sprovoda prema obnovljenom obredu. Donijeli smo njegove prigovore sa svrhom da se vidi s kojim se sve poteškoćama mogu susresti svećenici kod obavljanja sprovoda. Iznosene poteškoće jasno govore kako je nužno potrebno sustavno tumačiti pojedine obrede,

počevši čak »iz početka«. Možda bi bilo previše počinati iz početka u reviji koja je namijenjena — uglavnom — svećenicima, kao što je SB. Ali bi to bilo neophodno potrebno činiti tokom teološkog studija.

Stoga se mi ovdje ne osvrćemo na iznesene poteškoće, već samo donosimo opći pogled na obnovljeni obred sprovoda. — Nap. ur.

NOVI OBRED SPROVODA

Drugi vat. sabor dao je smjernice za obnovu Crkve na svim područjima kršćanskog života. Budući da je smrt, pa prema tome i sprovod, sastavni dio tog života, željena obnova nije mogla mimoći ovaj tako važni aspekt i trenutak, značajan za pojedinca i zajednicu. I ovdje je potrebna obnova, koja će doprinjeti boljem razumijevanju i shvaćanju stvarnosti koju smrt sa sobom nosi, kao i aktivnijem i plodonosnijem učešću kršćanske zajednice na ispraćaju svoga preminulog člana.

Saborska Konstitucija o sv. liturgiji nalaže: »Neka obred sprovoda jasnije izrazi vazmeni značaj kršćanske smrti i neka bolje odgovara prilikama i običajima pojedinih krajeva, pa i s obzirom na liturgijsku boju (SC, 81). To se odnosi na sprovod odraslih. S obzirom na sprovod djece, Sabor veli: »Neka se ispita obred pokopa djece i neka mu se dodijeli vlastita misa« (SC, 82).

Tim zahtjevima i uputama Sabora rukovodilo se kod preuređivanja samog obreda. Na temelju tih saborskih smjernika, sv. Zbor za bogoštovlje izdao je 15. kolovoza 1969. novi obred: »Ordo exquiarum« — *Red sprovoda* (dalje: RS). Odobreni prijevod izdala je »Kršćanska sadašnjost«, Zagreb 1970. RS sadrži dekret promulgacije Zbora za bogoštovlje, uvodne napomene i osam poglavlja. Poglavlja su strukturalno poredana ovim redom: prvo, — napomene za bdjenje u pokojnikovoj kući i molitve kad se tijelo polaže u lijes; drugo, treće i četvrto, — tri načina sprovoda odraslih, koji će se upotrebljavati tako da se imaju u vidu prilike u svakom pojedinom kraju; peto, — sprovod djece; šesto, — razna biblijska čitanja, molitve, plasmi i obrasci vjernih molitava za sprovode odraslih; sedmo, — biblijska čitanja i molitve za sprovode krštene djece; osmo, — biblijska čitanja i molitve za sprovode nekrštene djece. Iz ovoga se vidi kako je novi RS bogat sadržajem, pa zbog toga podesan za različite prigode s obzirom na mjesto i vrijeme.

Uza sve to nerijetko se čuju prigovori i od strane svećenika, a pod njihovim utjecajem i od vjernika, na novi obred sprovoda. Za tolike kao da novi RS nije ispunio opravdana očekivanja. Štošta mu se predbacuje, a u većini slučajeva nerazborito i nerazložito. Mnogi se prigovori odnose na periferne i nebitne stvari, koje mogu biti ili ne biti (RS, 24), a olako se prelazi ili se uopće ne opažaju one temeljne ideje kojih je pun novi obred.

Premda ne želimo tvrditi da je novi obred najsavršenije što se može dati, jer ništa ljudsko nije savršeno, ipak nam se čini da većina prigovora proizlazi odatle što svećenici i pastoralni radnici nisu dovoljno proučili sami RS, prostudirali prethodne napomene i uočili mogućnost koje im daju te napomene i drugi propisi. Tko ne prouči te propise i ne uoči te mogućnosti, pristupat će vođenju sprovoda nepripreman i indisponiran. Razumljivo je da takav sprovod neće imati onaj efekt kojeg bi imao da je svećenik ušao u srž novoga obreda. Osim toga, potrebno je katehezama uvesti župsku zajednicu u bolje razumijevanje obnovljenog obreda, kako bi svatko uvidio da kod sprovoda ima svoju dužnost i ulogu (RS, 16, 25).

Ovdje se osvrćemo samo na neka pitanja, ističući prvenstveno osnovnu misao koja u svakom sprovodu mora doći do izražaja, najvažnije točke u sprovodu, kao i pojedinosti o kojima svećenik mora voditi računa.

Pashalno značenje sprovoda

Temeljna misao obnovljenog RS jest pashalni misterij, tj. povezivanje preminulog vjernika s uskrsnim Kristom i buđenje vjere kod prisutnih u tu religioznu stvarnost. To naglašava i Sabor u spomenutoj Konstituciji, a o tome govori i novi RS: »Sahranjujući svoje sinove Crkva puna vjere svetkuje Kristovo vazmeno otajstvo sa željom da oni, koji su krštenjem postali sutjelesnici Krista umrlog i uskrslog, s njime po smrti prijeđu u život. Stoga za preminule prikazuje Crkva euharistijsku žrtvu Kristova Vazma (...) što jednima pribavlja duhovnu korist drugima donosi utjehu nade« (RS, 1).

Tako je novi obred u potpunoj suglasnosti s apostolskim propovijedanjem i s najstarijom sprovodnom liturgijom latinske Crkve. Povezujući smrt vjernika s uskrsnim Kristom, Crkva daje prednost toj činjenici pred samim molitvama koje prigodom sprovoda uzdiže Bogu za očišćenje pokojnika. Ovo povezivanje smrti s pashalnom tajnom, kod prisutnih vjernika treba oživjeti nadu i vjeru u vječni život i konačnu pobjedu Krista nad smrću. To će im ujedno biti i najbolja utjeha u njihovoj boli. Kod euharistijske žrtve vjernici na vidljiv način i sa sigurnošću učestvuju u vazmu preminulog brata, u njegovu izlasku iz Egipta, oslobođenju od sužanjstva te konačnom ulasku u obećanu zemlju — kuću Očevu. Čivati sprovod je prožet tom mišlju.

Prilagođivanje prilikama

Drugi kriterij koji je bio jednako tako važan kod obnove RS jest prilagođavanje prilikama i običajima pojedinih krajeva. Veća fleksibilnost, a ne uvijek i svugdje uniformiranost. To zahtijeva sadašnja raspostranjenost Crkve među narodima s posve različitim civilizacijama i mentalitetima kao i zbog promjena u mentalitetu kojima je podložan današnji razvoj svijeta, u što ulazi i shvaćanje samog problema smrti. Današnji čovjek je postao i suviše osjetljiv. To je činjenica s kojom treba računati. Novi obred s tim računa. Stoga daje upute kako postupati u nebitnim stvarima, da se ne povrijedi osjećaj ljudi, a da se ipak izrazi prava kršćanska vjera. S obzirom na to prilagođavanje obred naglašava da kršćani »ne smetnu s uma i ne zanemare shvaćanje i način na koji se ljudi njihova vremena i njihova kraja odnose prema pokojnima. Bilo da se radi o obiteljskim predajama, o mjesnim običajima ili o pogrebnim društvima, što god nađu da je dobro, neka prihvate, a što im se čini protivno Evanđelju, neka uznastoje tako preobraziti da kršćanski sprovod očituje i pashalnu vjeru i pravi evanđeoski duh« (RS, 2). Ipak to prilagođivanje ne smije nikada ići tako daleko da sve izbacili ili promijenili što vrijeđa osjećaj današnjeg čovjeka. To nije misao obnovljenog RS. Ta i sama riječ »Bog« mnogima je neshvatljiva! Zar je to razlog da je treba izostaviti ili promijeniti? Tako je i s drugim temeljnim istinama kršćanstva, kao što su: sud, vječna nagrada ili kazna, uskrsnuće tijela itd.

Prema tome, kriterij prilagođavanja mogli bismo izraziti ovako: prihvatiti ono što je dobro a nije protivno kršćanskoj vjeri i evanđeoskim istinama. Neukusno je čuti kad sam svećenik prigovara: zašto kod sprovoda spominjati uskrsnuće tijela upravo onda kad svi prisutni gledaju kako se tijelo polaže u grob gdje će istruniti. RS ističe kako je upravo sprovod značajan trenutak da se učvrsti vjera u vječni život (RS, 3) i u uskrsnuće tijela, kao i da preminuli čekaju dolazak Kristov i uskrsnuće od mrtvih (RS, 1). To je ono što voditelj sprovoda prisutnima mora dobro napomenuti, premda se treba obazirati na konkretne prilike prisutnih, kao i na stupanj njihove kršćanske zrelosti, u čemu govori RS u brojevima 18. i 23—25.

To su orijentacione smjernice koje su, kako smo već naglasili, zacrtane od Koncila i odigrale presudnu ulogu u preuređivanju sprovodnih tekstova, te vrlo

važne pri samom pripremanju i obavljanju sprovoda. Tu je uloga svećenika najvažnija. On se kod sprovoda mora obazirati ne samo na pokojnika i na okolnosti njegove smrti, već i na bol rodbine i prijatelja, kao i na one koji su slučajno prisutni, a možda nisu ni vjernici. Svima on treba tom prigodom pomoći i svima navijestiti evanđeosku poruku (RS, 17 i 18).

Ustrojstvo sprovoda

Osvrnimo se letimično i na strukturalne dijelove samog sprovoda. Četiri su konstitutivna elementa od kojih se redovito sastoji svaki sprovod, izuzevši neke slučajeve (RS, 7). Svi elementi nemaju jednaku vrijednost ali su, kako piše p. Gy, cjelokupno uzeti izražaj vjere i molitve kršćanske zajednice, koja tijelo preminulog brata prati u grob. Ti su elementi: pozdrav prisutnih na početku, služba Riječi, euharistijska žrtva i oproštaj od pokojnika.

Pozdrav prisutnih

Pozdrav među ljudima u svagdašnjem životu je gotovo neminovan. Stoga RS vruće preporuča da se na početku pozdravi prisutne, u prvom redu članove obitelji pokojnika, a onda i sve ostale. To je znak poštovanja i ljudske solidarnosti u ovom času. Svrha mu je da svima svrati pozornost na značenje njihove prisutnosti, izrazi im utjehu vjere, a rodbini svoju sućut u njihovoj tugi, ističući kršćansku nadu koja, makar ne diže bol, pomaže da se ona shvati. Nakon toga, svima uputi »riječ utjehe« u biblijskom smislu riječi, tj. čitajući neki od biblijskih odlomaka koje donosi sam obnovljen obred (RS, 33).

Služba Riječi

Drugi bitni elementat je navještanje ili slavljenje Riječi, tj. čitanje biblijskih tekstova, homilija i zajednička molitva. U obnovljenom RS daje se veliki prostor Božjoj riječi, jer ta riječ navješta vazmeno otajstvo, osvjetljava smisao i značenje kršćanske smrti i pokopa, budi nadu u kraljevstvo Božje, a sve potiče na svjedočenje kršćanskog života (RS, 11).

Novi RS pruža široku mogućnost izbora biblijskih tekstova. Moglo bi se reći da je tu čitav jedan lekcionar, a sve zbog toga da bi se prisutnima pružila što bolja biblijska hrana. Svećenik će prema uvlačivosti, vodeći računa i o prisutnima, o zrelosti njihove vjere, o poznavanju Biblije, a također i o prisutnim nevjernicima, izabrati ono što bude smatrano najkorisnijim. Slično je i sa psalmima. Izbor psalama je veoma važan. Svi jednako ne odgovaraju za svaku prigodu. Novi RS o tome se jasno izražava kad kaže: »Kad god psalam koji se naznačuje ili preporučuje iz liturgijskog razloga može stvoriti koju pastoralnu teškoću, dodan je drugi na volju da se uzme mjesto prvog. Isto tako, smije se u pojedinom psalmu izostaviti ovaj ili onaj redak koji s pastoralnog gledišta nije sasvim pogodan« (RS, 24, 4).

Vidno mjesto u službi Božje riječi zauzima i homilija koja redovito slijedi nakon čitanja. Njen sadržaj se mora bazirati na onome što donose biblijska čitanja. Njezina je svrha navijestiti Božju poruku, a to je uvijek vazmeno otajstvo koje je u uskoj vezi sa smrću, vječnim životom, utjehom koju nam u tom trenutku pružaju vjera i nada u uskrsloga Krista. Homilija nije iznošenje života i rada preminuloga. To treba izbjegavati, makar će se u izuzetnim slučajevima istaknuti kako je pokojnik u svom životu konkretno posvjedočio svoju vjeru u Božju riječ. U ovome svećenici često puta griješe, jer ne drže homiliju već panegirik preminulom. U mnogim slučajevima naime govor nema nikakve veze s pročitanim Božjom riječju. Takvi govori mogu biti na grobu, na kojem drugom mjestu ili neposredno nakon euharistijske žrtve, ali ne za vrijeme same mise (RS, 41). Nakon homilije moli se sveopća ili vjernačka molitva (RS, 42).

Euharistijska žrtva

Euharistijska žrtva treći je dio i ujedno srž obnovljene liturgije novog RS. Već smo više puta naglasili da obnovljeni RS daje izrazito pashalno značenje smrti i sprovodu. Euharistija je spomen-čin Kristova vazma, stoga je normalno da sprovod bude uvijek s euharistijskom žrtvom. Ipak se sprovod može obaviti i bez euharistijske žrtve. To obnovljeni RS predviđa u drugom načinu vođenja sprovoda, tj. kad ima samo dvije postaje: u kapeli na groblju i kod groba. U tom načinu vođenja sprovoda ne predviđa se euharistijska žrtva, ali se može slaviti u odsutnosti pokojnikova tijela, prije ili poslije sprovoda (RS, 7).

U tom slučaju euharistijska žrtva smatra se sastavnim dijelom sprovoda. U posebnim slučajevima euharistijska žrtva može se slaviti i u pokojnikovoj kući, ali samo kad ordinarij mjesta to smatra shodnim.

Oproštaj

Četvrti dio sprovoda je oproštaj i posljednja preporuka kojom kršćanska zajednica pozdravlja svoga člana prije nego će mu se tijelo iznijeti iz crkve i pokopati. To se odvija nakon euharistijske žrtve, i uvijek u nazočnosti tijela preminulog. Ako tijelo pokojnika nije prisutno, ne može se ni govoriti o oproštaju i posljednjoj preporuci, kako to zahtijeva novi RS. Svećenik će uvesti zajednicu u taj obred, osvjetliti značenje rastanka kojeg smrt sa sobom nosi, ali će i napomenuti da smo svi u Kristu jedno, pa zbog toga nas ni smrt ne može rastaviti (RS, 10). Ovdje veliku važnost ima i šutnja, iza koje slijedi škropljenje i kađenje tijela, a na kraju zajednička molitva i oproštajna pjesma, koju svi pjevaju i u kojoj bi trebali doživjeti vrhunac cjelokupnog obreda (RS, 10).

Neke pojedinosti

Još nešto o nekim pojedinostima koje su s pastoralnog gledišta i veoma važne. Kao prvo napominjemo kako svećenik ima veliku ulogu i dužnost da u *katehizaciji* smrti i sprovodu uskladi sa cjelokupnim liturgijskim životom župe i pastoralnog djelovanja (RS, 25). Novi RS ističe odgovorno učešće čitave kršćanske zajednice: »Svi članovi Božjeg naroda moraju znati da je kod sprovoda svakom povjerena neka uloga i dužnost« (RS, 16). To se neće postići ako se prikladnim katehezama vjernici ne uvedu u jasnije i dublje razumijevanje svetopisamskih tekstova. Zbog toga je vrlo važan izbor tekstova. Ne upotrebljavati ono što vjernici neće razumjeti ili će možda krivo shvatiti. To vrijedi ne samo za čitanja nego i za psalme. Kad bi svećenici u ovo bili malo bolje upućeni, ne bi se tužili na »čudne izraze«, jer bi te izraze ili protumačili ili izostavili (RS, 24). Obred predviđa da pri izboru tekstova mogu sudjelovati i članovi obitelji preminulog, a sve zbog toga da se postigne što veća vjernost okolnostima pojedinog sprovoda.

Redoviti *voditelj sprovoda* je svećenik, a može ga voditi i đakon, izuzevši euharistijsku žrtvu. Ipak, ako iziskuju pastoralne potrebe, biskupska konferencija uz prethodnu dozvolu Sv. Stolice, može vođenje sprovoda povjeriti i laiku, običnom vjerniku. Za takve slučajeve potrebna je i dozvola mjesnog ordinarija.

Prema odredbama novog RS *liturgijska boja* treba biti ona koja bolje odgovara duhu dotičnog naroda, koja ne vrijeđa ljudsku bol, ali ipak očituje kršćansku nadu. Ne mora biti crna, kao do sada. Može biti i koja druga. Ona koja više odgovara dotičnom narodu. Naša biskupska konferencija dozvolila je 10. travnja 1970. da se osim crne može upotrebljavati i ljubičasta i bijela boja (RS, 22).

Tim nije rečeno, kako neki smatraju i kako se vladaju, da se crna boja više ne smije upotrebljavati. To je dano na volju svećenicima i vjernicima da mogu birati boju koja bolje odgovara u konkretnom slučaju.

Novi RS osvrnuo se i na spaljivanje tijela preminuloga. Što se tiče sprovoda takvih, kršćanski se mogu sprovoditi ako razlog njihova spaljivanja nije u suprotnosti s kršćanskim životom, niti s vjerom u uskrsnuće i vječni život (RS, 15). O tome vrijede odredbe Upute Zbora svetog Oficija od 8. svibnja 1963. o spaljivanju mrtvaca, br. 2—3.

Zaključak

Ovo je bio opći pogled na način kako se obavlja sprovod prema novom RS. Nismo se osvrtni na sve pojedinosti. To nije ni potrebno, jer RS o tome govori na odgovarajućim mjestima, posebno u prethodnim napomenama. Ovdje nam je bila svrha pokazati kako sprovod nije tek neki obred, nego radije najvještanje najtemeljnijih kršćanskih istina. Rekli smo što je sprovod u sebi, što je u svakom sprovodu važno, kako je sprovod kršćanska vrednota, a sve s nakanom da se svećenici u svojoj pastoralnoj praksi lakše služe novim obredom, koji će samo na taj način prisutnima biti na veću duhovnu korist, a na utjehu onima koji tuguju.

O. Luka Livaja

OBNOVA LITURGIJE I SVETA GODINA

O desetogodišnjici zaključka II. vat. sabora kat. dnevnik »Avvenire« sakupio je u posebnom prilogu seriju članaka, od kojih je dan donosimo ovdje u prijevodu.

Sv. otac je 1. kolovoza (1975.) apostolskom Konstitucijom »*Constans nobis studium*« dokinuo Kongregaciju za disciplinu sakramenata i onu za bogoštovlje. Mjesto njih je ustanovio novi dikasterij pod imenom »Kongregacije sakramenata i bogoštovlja« s dvije sekcije koje imaju iste nadležnosti što su ih dosada imala da dva odijeljenja dikasterija.

Ta reorganizacija olakvaša suradnju između dviju sekcija za pitanja liturgijsko-pastoralnog značaja. Kad se obavi kako treba i sistematizacija biblioteke i arhiva (vrlo bogat je onaj sekcije za bogoštovlje), nova će Kongregacija biti u stanju da uspješno posluži Crkvi i »liturgijskom programu koji je Crkva zacrtala da ideju i zatim praksu liturgije učini stalnom i plodnom« (Pavao VI. u generalnoj audijenciji 6. kolovoza).

Dolikuje sada, prigodom desetgodišnice zaključka II. vat. sabora, ukratko pregledati razvoj koji je slijedio nakon proglašenja prvoga saborskog dokumenta 4. prosinca 1963. Bio je to upravo dekret o liturgiji »*Sacrosanctum concilium*«.

U biltenu je Kongregacije za bogoštovlje »*Notitiae*«, prosinački broj god. 1973, izišao sažeti pregled »najveće liturgijske reforme koja je ikada obavljena u povijesti Crkve«. Članak je napisao mons. Hanibal Bugnini, nasl. nadbiskup Dioklecijane, koji je imao tako važan i životan udio u liturgijskoj obnovi, najprije kao tajnik »Vijeća za provedbu Konstitucije o svetoj liturgiji« a zatim kao tajnik Kongregacije za bogoštovlje od god. 1969. do gore spomenute apostolske Konstitucije.